

แรกข้าว

“..ข้าว เป็นวัตถุ癖ในการศึกษาสังคมมนุษย์ เพราะพัฒนาการของการเพาะปลูกข้าว สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง...”

ต้นข้าวกำเนิดขึ้นมาบนโลกนี้นับล้านปี ก่อนที่มนุษย์ จะเกิดขึ้นมาเสียอีก เมล็ดข้าวที่คนนำมากินช่วงแรกนั้นเป็นต้นข้าวป่า หรือข้าวที่เกิดขึ้นเอง ไม่ใช่ต้นข้าวที่คนปลูก

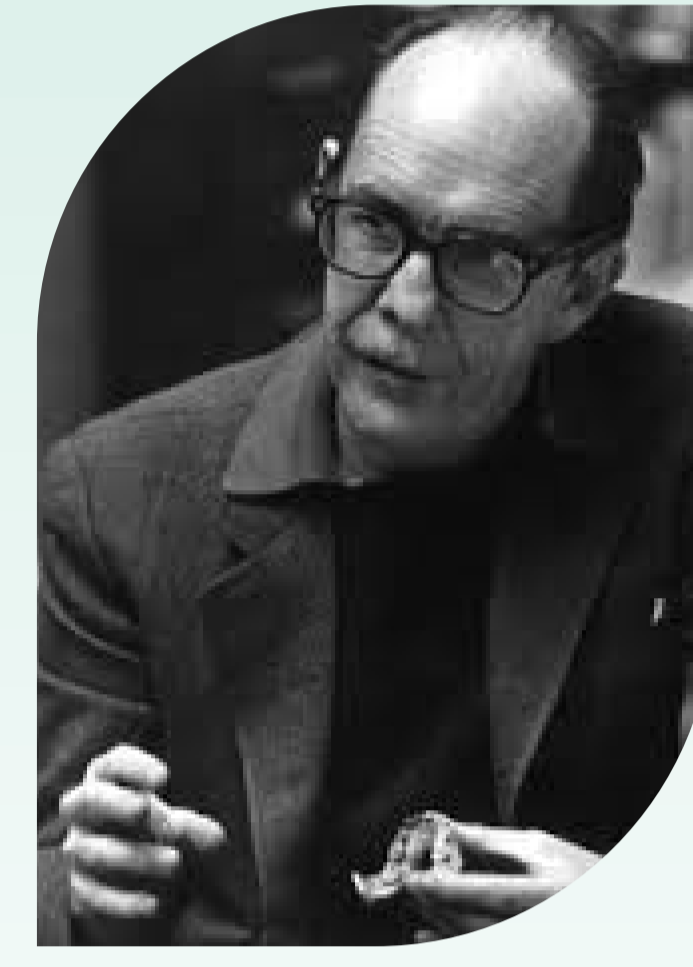
เศษภาชนะดินเผาผสมเมล็ดข้าว อายุราว 3,000 ปี พบในประเทศไทย

คนปลูกข้าวเมื่อไหร่

นักโบราณคดี ริชาร์ด เอส. แมกชีส์ช (Richard S. Macheish) ค้นพบร่องรอยเมล็ดข้าวใหม่ ติดอยู่กับภาชนะหุงอาหารและเศษใบของต้นข้าวป่าบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง สันนิษฐาน ได้ว่าเป็นหลักฐานการปลูกข้าวที่เก่าแก่ที่สุดของโลกเมื่อ 16,000 ปีมาแล้ว

การศึกษาประวัติของข้าวในประเทศไทย พบว่ามีชุมชนเก่าแก่ไม่ต่ำกว่า 5,000 ปีก่อน ที่รู้จักการปลูกข้าวที่ในเขตภาคอีสาน เช่น บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี, บ้านโนนนกทา จังหวัดขอนแก่น หรือการพบภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์อายุราว 3,000 ปี ที่ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นรูปคนและควายในนาข้าว

ในอาเซียนยังพบหลักฐานเป็นเมล็ดข้าวในแหล่งขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองอันดาราอัน (Andarayan) ในประเทศฟิลิปปินส์ มีอายุราว 3,200 ปี อีกด้วย

ริชาร์ด เอส. แมกชีส์ช (Richard S. Macheish)

ภาพเขียนสีผาหมอน อุทยานแห่งชาติผาแต้ม จ.อุบลราชธานี

ข้าวเอเชีย (Oryza Sativa)

ข้าวแอฟริกา (Oryza Glaberrima)

พันธุ์ข้าว

เมื่อคนนำข้าวป่ามาปลูกปีแล้วปีเล่า ก็มีการคัดเลือกข้าวตามคุณสมบัติที่ชอบ เช่น โตเร็ว เมล็ดไม่มีหาง มีรสชาติถูกปาก ฯลฯ จนในที่สุดข้าวป่าได้มีลักษณะที่เปลี่ยนไป กลายเป็นข้าวที่ปลูกในปัจจุบัน ซึ่งมี 2 ชนิด คือ ข้าวเอเชีย (Oryza Sativa) และข้าวแอฟริกา (Oryza Glaberrima)

รู้หรือไม่ ข้าวที่ปลูกและซื้อขายกันในตลาดโลกเกือบทั้งหมดเป็นข้าวจากทวีปเอเชีย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะและพื้นที่ปลูกได้ดังนี้

ข้าวอินดิกา (Indica) หรือข้าวเจ้า เป็นข้าวที่มีลักษณะเมล็ดเรียวยาวรี ลำต้นสูง ปลูกในเขตร้อน พื้นที่ตอนใต้ของอินเดีย ศรีลังกา เมียนมา ไทย แหลมมลายู หมู่เกาะต่าง ๆ และลุ่มแม่น้ำแยงซีของจีน

ข้าวจาวานิกา (Javanica) มีลักษณะเมล็ดป้อมใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็นข้าวพันธุ์ผสมระหว่าง ข้าวอินดิกา และจาปอนิกา นิยมเพาะปลูกใน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน หมู่เกาะริวกิว และญี่ปุ่น แต่ไม่ค่อยได้รับความนิยมนัก เพราะให้ผลผลิตต่ำ

ข้าวจาปอนิกา (Japonica) เป็นข้าวเหนียวเมล็ดป้อม กลมรี แพร่หลายในเขตอบอุ่นที่ ญี่ปุ่น เกาหลี รัสเซีย ยุโรป และอเมริกา

เรียบเรียงข้อมูลจาก

- EVIDENCE OF EARLY RICE CULTIVATION IN THE PHILIPPINES, Bryan E. Snow, Richard Shutler Jr., D.E. Nelson, J.S. Vogel and J.R. Southon, University of San Carlos
- พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาพระเกียรติ. “คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”, โอเอส. พรินต์ติ้ง จำกัด, 2556.
- สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร “วัฒนธรรม ของประเทศสมาชิกอาเซียน”, กรุงเทพฯ, 2557.

นาข้าวชาวนกรุงพนมเปญ กัมพูชา ทิวทัศน์ของท้องนา ตัดเส้นขอบฟ้าด้วยทิวแถวของต้นตาล เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพื้นที่ชนบทประเทศกัมพูชา นอกจากการปลูกข้าวเพื่อใช้ในครัวเรือน และส่งออกสร้างรายได้เข้าประเทศแล้ว ต้นตาลที่อยู่ตามคันนา ยังสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตน้ำตาลสดและน้ำตาลปึก ทั้งสำหรับเอาไว้ใช้ในครัวเรือนและจัดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

พันธกิจ พิธีอาเซียน ภาค 6 : ข้าว สายใยอาเซียน
A Journey Through ASEAN part 6 : ASEAN Rice = ASEAN Life
59-08 / No. 02

ผลิตโดย
โครงการกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ
สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (TK park) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)